

МОНГОЛ УРАН ЗОХИОЛЫН ХЯТАД ОРЧУУЛГЫН БАЙДАЛ, ОНЦЛОГ

Ш.Эгшиг¹⁷

Товч агуулга: Монгол уран зохиолыг хятад хэлээр орчуулах үйл явц бүр Хүннүгийн үеэс ч эхэлсэн байх магадлалтай. Дундад зууны үед буюу Юань улсын үед орчуулгын ажил идэвхтэй өрнөж, бүр орчуулгын ажил эрхэлсэн хороо хүртэл байгуулагдаж байсан юм. Монгол зохиол хятад хэлнээ орчуулагдаж байсны нэг тод жишээ бол Монголын нууц товчооны бүлгийн хятад орчуулга болон үг бүрийн ард хадсан хадмал орчуулга гэж үзэх үндэслэл бий. Монголын шинэ үеийн уран зохиолын хятад хэлээрх орчуулгын ажил ХХ зууны дунд үеэс эрчимтэй хөгжсөн гэж үзэж болно. Эдүгээ ХХI зуунд орчуулгын ажил зохих хэмжээнд үргэлжилж байгаа ч, монгол үндэстний уран зохиолын орчуулгын ажил сүүлийн жилүүдэд ӨМӨЗО-ны орчуулагчдын нийгэмлэгийн цөөнх үндэстний уран зохиолын орчуулгыг дэмжих бодлогын хүрээнд харьцангуй идэвхтэй өрнөж байгаа дүр зураг ажиглагдаж байна.

Түлхүүр үг: монгол уран зохиол, хятад орчуулга, эртний уран зохиол, шинэ үеийн уран уран зохиол, соёлын харилцаа, орчуулагч

Эрт үеийн уран зохиолын орчуулга

Манай тооллоос өмнөх үед холбогдох хүннүчүүдийн дуулж байсан хоёр дуу¹⁸ хятад орчуулгаар дамжин өнөө үед уламжлагдан ирсэн байдаг. Энэ нь НТӨ 121 онд хамаарна. Чингэхээр монголчуудын уран зохиолыг хятад хэлээр орчуулсан үйл явц нь бусад хэлнээ орчуулагдсан баримттай харьцуулбал эрт үеийнхэд тооцогдоно. Монголчуудын өвөг дээдсийн уран зохиолын бичмэл түүхийг мянган жилээр зааглан үздэг ч, аман зохиол, тэр дундаа үлгэр домгийн агуулгаас үзэхэд, хүн төрөлхтний балар эртний үеийн ойлголт, сэтгэлгээний агуулга оршиж байдгийг бид “Сүмбэр уулыг дов байхад, сүн далайг шалбааг байхад...” зэрэг өгүүлэмжээс мэднэ. Монголчууд нүүдэлчин ард түмэн. Сүүлийн үеийн торгоны замын судалгаагаар евразийн их орон зайд нүүдэлчдийн орчин явдаг замын зургийг гаргасан байдаг, хэрэв түмэн жилийн тэртээгээс нааших археологийн олдворыг авч үзвэл, талын морьтон ард түмэн өнөөгийн Монголын нутгаас баруун тийш евразийн хойд биеэр өнөөгийн Европ руу, зүүн тийш далайн хөвөө хүртэл чөлөөтэй зорчдог

¹⁷ Монгол Улсын Их Сургууль, Ази судлалын тэнхим тэнхим, дэд профессор

¹⁸ Таргуд Шагдарсүрэнгийн Эгшиг Хятадын сонгодог зохиолын орчуулга, хэлний онцлог, Боловсролын докторын зэрэг горилсон зохиол, Улаанбаатар, 2000, 108-109-р тал.

亡我祁连山	Чилинь уулнаасаа хагацсанаас хойш
使我六畜不蕃息	Зургаан хошуу мал маань үржихийг болилоо.
失我焉支山	Яньжы уулнаасаа салснаас хойш
使我妇女颜色	Янзлаг бүсгүйчүүдийн маань царай гундлаа.

байсан¹⁹ гэж үзсэн эрдэмтэн байна. Энэ өргөн уудам их дайд монголчууд өөрийн соёл, тэр дундаа уран зохиолын солилцоонд орж байсан нь дамжиггүй. Манай уран зохиолыг олон хэлнээ орчуулсан байх магадлалтай, гагцхүү бичгээр уламжилж ирсэн баримтыг бид шинжлэх ухааны үндэстэй нотолгоо болгоно. Умардын суурин иргэншилт хятад хүмүүс бичгийн асар их дурсгал үлдээсэн нь, аз болоход тэдний бичиг дурсгалын санд манай утга зохиол, соёлын мэдээ хадгалагдан үлджээ. Түүний нэг жишээ нь дээрх хүннүгийн үеийн дуу ажгуу.

Хүннүгээс хожим Тоба, Сяньбийн уран зохиолоос мөн хятадын түүх, сурвалжаар дамжин уламжлагдан үлджээ. Монгол угсаатны уран зохиолыг баатарлаг, эрэмгий, хөдөлгөөнт соёл гэдгээр нь суурин иргэд таашаан үзэж, үйл явдлын сонин сайхныг өөрийн хэлнээ буулгаж байсан гэж үзэхэд хүргэнэ. Ийм зохиолд, Хятадын Ордны дуулал (乐府)-д багтсан хэдэн дуулал, шүлэг орно.

Эдгээрт “Ахын дуулал”²⁰, “Чылөгийн дуулал”²¹, “Уд модыг хугачсан дуулал”²², “Хүрэн хээр морины дуу”²³, “Лан яа вангийн дуу”²⁴ зэргийг нэрлэж болно. Эдгээр шүлэг дууллын хятад орчуулгыг Гүнжийн Сүхбаатар, Б.Сумьябаатар, Хаганчулууны Саран, оросын монголч эрдэмтэн В.С.Таскин болон Т.Каррол (Th.Carrol), Л.Лигети (L.Ligeti), Ф.Токей (F.Tokei), Огава Тамаки (Ogawa Tamaki), Г.Шрайбер (G.Schreiber) нар судалж, орчуулж, орчуулгын шинжилгээ хийсэн нь бий.

Дээрх шүлэг дуулал нь нүүдэлчдийн сэтгэлгээ, ахуй, аж байдлыг тусгасан байдаг юм. Тухайлбал, нүүдэлчдийн эрхэлдэг мал аж ахуйн байдал, байгалийн үзэмж, хөгжмийн зэмсэг, нутгаа санасан сэтгэл зэргээс гадна тухайн үед дайн тулааны хөлд гэр бүл, үндэс угсаагаа хамгаалан авч үлддэг, тэтгэн гэрлэх ёсны талаар нэг бус шүлэг дуулалд хадгалагдан үлдсэн нь сонирхолтой бөгөөд энэ үзэгдэл түгээмэл байсны илрэл гэж үзэхээр байна.

Зохиогч бээр “Хуа Муланы дуулал” хэмээх хятад хэлээр уламжилж ирсэн зохиолыг монгол угсааны нүүдэлчдийн уран зохиол болох тухай хэлний баримтаар нотлон нэгэн илтгэлдээ бичиж байсан юм. Мулан бол нүүдэлч угсаатны баатар болохоос бус суурьшмал иргэний баатар биш юм. Энэ дуулал бол мөнхүү Тобагийн үед хамаарах зохиол гэгддэг, анх тухайн үеийн нүүдэлчний хэлээр зохиогдож, хожим нүүдэлчин угсааны эмэгтэйн эрэмгий баатарлаг дүр суурин иргэдийн зүрх сэтгэлийг эзэмдэн тархахдаа хятад хэлээр уламжлан, мөн Ордны дуулалд орсон байдаг²⁵ билээ. Энэ зохиол бол бусад шүлэг дууллаас хэмжээний хувьд харьцангуй урт, найргийн шинжтэй зохиол болно.

Дундад үеийн уран зохиолын орчуулгын байдал

Дундад зууны монгол уран зохиолын хятад орчуулгын жишээнд Монголын Нууц Товчоон (МНТ) заавал орно. МНТ бол монгол хэлээр анх зохиосон монголчуудын алтан ургийн түүх гэдэг ч уран яруу өгүүлэмжтэй, уран зохиол гэж олон судлаач үзсэн байдаг. Ямар ч байсан Мин улсын Хун Ү хааны ор суусан үес Юань улсын түүхийг Хуянгаа, Маш Их нарыг томилон зохиолгосон гэдэг. Иймээс түүхчид МНТ-г түүхэн талаас, уран зохиол үг, утга уянгын талаас нь хэл шинжлэлч, утга зохиол судлаач олон эрдэмтэн МНТ-г судалжээ. МНТ-г анх монгол хэлээр

¹⁹ Jeong Su-il, Steppe Road, The heart of northern eurasian nomadic civilization, Гадаад хэл, соёл судлал, 2019, No.507(23) 7-11-р тал.

²⁰ Мөн тэнд, 112-р тал.

²¹ Мөн тэнд, 120-р тал.

²² Мөн тэнд, 123-р тал.

²³ Мөн тэнд, 126-р тал.

²⁴ Мөн тэнд, 129-р тал.

²⁵ Ш.Эгшиг *Хятад хэлээр уламжилсан зарим монгол шүлгийн орчуулга*, Орчуулах эрдэм (3), Олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл, Улаанбаатар, 2011.05 сар, 148-167-р тал.

зохиогдсон гэдэгтэй ихэнх монголч нангиадч эрдэмтэд²⁶ санал нийлэн хүлээн зөвшөөрч, зарим нь уг зохиолыг дөрвөлжин үсгээр анх зохиогдсон гэж үзсэн нь бий. Хятадын Мин улсын үед МНТ-г монгол хэлний сурах бичиг болгон сонгон авч хятад үсгээр монгол хэлний агуулгыг бүрэн буулгаж, бүлэг бүрийн ард хятад орчуулгыг хавсаргасан байдаг. МНТ-ны хэлний судалгаа хийсэн эрдэмтэн Л.Маналжав МНТ-ны энэ хятад орчуулгыг МНТ-ны хамгийн анхны гадаад хэлээрх орчуулга²⁷ гэж үзсэн юм. Энэ орчуулгын онцлогийн талаар английн нэрт хэлшинжлэлч М.А.К.Халлидей судалж, бүр докторын диссертациаа²⁸ энэ сэдвээр бичжээ. Тэрээр уг хятад орчуулгын хэлний онцлогийг тодорхойлжээ.

МНТ өнөөг хүртэл дэлхийн 20 гаруй үндэстний хэлээр орчуулагдсаны дотор хятад хэлнээ хэд хэдэн орчуулгаар гарсан билээ. Мэдээж хамгийн анхны орчуулга бол Мин улсын үеийн МНТ-г монгол хэл сурахад зориулан дахин найруулахдаа хийсэн бүлэг бүрт хадсан товчилсон орчуулга юм. Бидний үед уламжилсан МНТ-ны эхэд монгол дуудлагаар хятад үсгээр бичсэн үндсэн зохиолын хажуугийн хятад хадмал орчуулга ба бүлэг тус бүрийн агуулгыг товчилсон хятад орчуулга бүлэг бүрт бий. 12 эсвэл 15 бүлэг, 282 зүйл уг зохиолын зүйл бүрийн ард хятад орчуулгыг оруулсан нь энэ зохиолын нэгэн онцлог тал юм. МНТ-ны орчуулгыг XIV зууны 80-аад оноос өмнө хийсэн байх магадлалтай юм, учир нь 1382 онд хэвлэгдсэн МНТ-ны бүрэн бус эх олдсон гэж үздэг. Чингэвч, МНТ-ны хэлний талын судалгааг хийсэн эрдэмтэн Л.Маналжав уг орчуулгыг хийсэн үеийг 1382-1404 онд хийсэн байх гэж үзжээ. Юутай ч, МНТ-ны зүйл доторх мөр тус бүрт хадсан хадмал үгийн орчуулга ба зүйл бүрийн ард буй товч хятад орчуулга бол яах аргагүй монгол уран зохиолын нэгэн үеийн хятад орчуулга мөн. Үүнээс хожим, энэ орчуулгад нь дулдуйдан, 1951 оны Е Дөхуйгийн орчуулга, 1956 оны Ше Зайшань-ий орчуулга, 1960-1961 онд Яо Цун-ү, Захчид Цэцэн нарын сонинд зориулсан цуврал орчуулга, 1979 оны Захчид Цэцэний шинэ орчуулга тайлбар зэрэг хятад орчуулга ар араасаа гарсан байдаг юм.

Монгол уран зохиолын дундад зууны үед хятад хэлээр орчуулагдаж байсан байдлыг зөвхөн МНТ-ны жишээгээр бичлээ. Гэвч энэ үед монгол уран зохиол янз бүрийн хэлбэрээр хятад хэлд бууж байсан баримт бий. Тухайлбал, Юань улсын үед хамаарах өнөөгийн хятадын болон Төв Азийн нутагт олддог гэрэлт хөшөөний хятад бичээс голдуу монгол хэлнээс хятад хэлд орчуулан буулгасан бичээс байдаг гэдгийг анхаарч үзэх ёстой. Мөн Хятадын уран зохиолын түүхэнд Юаний дуурилга (元曲) гэж алдаршсан уран зохиолын нэгэн онцгой төрөл жанр бол яах аргагүй монгол хэл, уран зохиолын нөлөө тусгалаар биежиж гарч ирсэн жанр гэдгийг бодолцох ёстой гэж үзэж байна. Иймд энэ чиглэлээр илүү гүнзгий судалгаа хийж, монгол уран зохиол хятад хэлэнд буусан баримтыг тодруулах ажил судлаачдын өмнө буй гэдгийг тэмдэглэе.

XX, XXI зууны монгол уран зохиолын хятад хэлээрх орчуулга

Хятад судлаач Г.Цогзолмаа манай нэрт зохиолчдын зохиолын XX зууны 50, 60-аад оны хятад орчуулгууд Хятад улсад хэвлэгдсэн байдгийг Улаанбаатарт дахин тайлбар хийж, эх зохиолтой нь зэрэгцүүлэн бэлтгэж цувралаар хэвлүүлжээ. Тэдгээр зохиол бол БНХАУ байгуулагдсаны дараа Монгол, Хятадын урлаг соёлын хамтын ажиллагаа цэцэглэн хөгжиж байсан үед хоёр орны уран зохиолыг харилцан орчуулж ирсэн үеийн орчуулга бөгөөд энэ харилцаа иргэний гэхээс илүү улс төрийн агуулгатай, хоёр орны соёлын бодлогын хүрээнд

²⁶ Лувсанвандангийн Маналжав “Монголын нууц товчоон” анх ямар бичгээр байсан тухай асуудалд, “МНТ”-ны хэлний судалгаа”, Улаанбаатар, 2017, 127-р тал.

²⁷ Мөн тэнд, Лувсанвандангийн Маналжав “Монголын нууц товчоон”-ы хятад орчуулгын тухай товчхон, “МНТ”-ны хэлний судалгаа”, Улаанбаатар, 2017, 130-р тал.

²⁸ Halliday, M.A.K. 1959 “The language of the Chinese ‘Secret History of the Mongols’”. Philological society publication: 17, 1959.

төрийн байгууллагын хооронд хийсэн гэрээ, хэлцэл, зохиолчдын эвлэл, урлагийн зөвлөлийн хооронд зохион байгуулагдсан томоохон урлаг соёлын арга хэмжээ, түүхэн айлчлал зэрэгт зориулан орчуулгын ажил идэвхтэй өрнөсөн үеийн орчуулгууд юм. Бид 2019 онд Монгол-Хятадын хооронд дипломат харилцаа тогтоосны 70 жилийн ой тэмдэглэх Засгийн Газар хоорондын бүтэн жилийн төлөвлөгөөний хүрээнд Хятадын уран зохиолын монгол орчуулгыг бүртгэн, зөвхөн 1952-1962 онд хэвлэгдсэн богино хэмжээний үргэлжилсэн үгийн зохиолын орчуулгын зохиолыг дахин хоёр ботиор өмнөх орчуулгын хэлбэрийг хадгалан хэвлэсэн²⁹ билээ.

БНХАУ байгуулагдсан үеэс Монгол-Хятадын соёлын харилцаанд шинэ үе эхэлж, социалист орнуудын харилцааны шинэ хандлагаар хуучин уран зохиолын орчуулга хийх ажлыг үзэл сурталд таарахгүй гэдэг үүднээс дэмжихээ больж, шинэ үеийн уран зохиолыг харилцан өөр өөрийн хэлд орчуулах ажил БНМАУ, БНХАУ-д өрнөж эхэлсэн байна. 1950-иад оноос Д.Нацагдорж, Б.Ринчен, Ц.Дамдинсүрэн, Ч.Чимэд, Ч.Лодойдамба, Д.Цэвэгмид, Д.Сэнгээ, С.Тарваа, Д.Намдаг, Ц.Цэдэнжав, Ч.Ойдов, Н.Надмид, С.Дашдэндэв нарын зохиолоос орчуулжээ. Манай улсын Гадаад Харилцааны Төв Архивт монголын уран зохиолын орчуулга 1952 онд Ц.Дамдинсүрэнгийн зохиолыг хятад хэлд орчуулснаар эхэлсэн³⁰ гэж нотолсон баримт байна.

БНХАУ-д Монголын уран зохиолыг орчуулсан байдлын талаар Хятадын судлаач Ван Мөн (王萌) 2009 онд Ч.Лодойдамбын “Тунгалаг Гамир” романы хятад орчуулгын шинжилгээ хийх явцадаа бичсэн өгүүллийн удиртгал болгож нэлээд дэлгэрэнгүй авч үзжээ. Түүний хийсэн бүртгэл бол Монголын шинэ үеийн уран зохиолын хятад хэлний орчуулгын байдлын талаар нэлээд дэлгэрэнгүй хийсэн жагсаалт болсон³¹ гэж үзүүштэй байна. Түүний жагсаалтаас санаа авч, дараах 2 хүснэгтийг толилуулж байна.

Хүснэгт 1. Монголын уран зохиолын хятад хэлд орчуулсан байдал (1949-өнөө үе)

Д/д	Зохиолч, зохиолын нэр	Орчуулагч, орчуулгын зохиолын хятад нэр	Хэвлэлийн газар, хэвлэсэн он
1	Ц.Дамдинсүрэн нар Монголын өгүүллэг, туужийн түүвэр	丰子凯、丰一吟： 蒙古短篇小说集 орос хэлнээс	Соёл, амьдрал хэвлэлийн хороо 文化生活出版社 1953
2	Д.Цэвэгмид нар “Чөлөөт Монголын наран дор”	于平、熊源平： 太阳照耀着自由蒙古 (小说集) орос хэлнээс	Шанхайн урлагийн нэгдсэн хэвлэлийн хороо 上海文艺联合出版社 1954
3	Д.Нацагдорж нар “Миний нутаг - БНМАУ-ын шүлгийн түүвэр”	伊霍尔查、陶漠南： 我的祖国·蒙古人民共 和国诗集	Шинэ урлаг хэвлэлийн хороо 新文艺出版社 1955
4	Ч.Лодойдамба “Манай сургуулийнхан”	诺尔伯、陈伯雄： 我们的学校	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 1955
5	Д.Сэнгээ “Аюуш”	色道尔基： 阿尤喜	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 1955
6	Д.Тарва	陈乃雄：	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо

²⁹ 1952-1962 онд орчуулагдсан Хятад өгүүллэгийн түүвэр, I, II боть, Улаанбаатар, 2019.

³⁰ Вu He, Ch.2. The development of cultural relations between the MPR and PRC in the early stage (1949-1953), In the name of proletarian internationalism: Cultural Relations between the Mongolian People's Republic and the People's Republic of China (1949-1967), Dissertation for the degree of Ph.D, Ulaanbaatar, 2022, p.51 (давхар эшилбэл, ГХТА, Ф-5, Д-2, ХН-87, тал.62)

³¹ 王萌, 蒙古国现代文学中译本中存在的问题——以产篇小说《清澈的塔米尔河》为例, 内蒙古师范大学学报(哲学社会科学版) 2010年1月第39卷第一期 (Journal of Inner Mongolia Normal University (Philosophy & Social Science), Jan. 2010, Vol. 39 No. 1. 26 页。

	“Дамирангийнхан”	达米伦一家	作家出版社 1956
7	Ч.Лодойдамба “Малгайтай чоно”	齐星宝： 戴帽子的狼	Өвөр Монголын Ардын Хэвлэлийн хороо 内蒙古人民出版社 1956
8	Ч.Лодойдамба “Алтайд”	色道尔基： 在阿尔泰山	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 1956
9	Д.Цэвэгмид “Булшин дээр”	诺敏： 诗歌《在墓旁》	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 1956
10	Ч.Лодойдамба “Ард түмнийхээ төлөө амьдаръя” ³²	坪父： 活着为人民	Хүүхдийн хэвлэлийн хороо 少儿出版社 1956
11	Д.Намдаг нар “Баатарлаг танкчин эмэгтэй” ³³	坪父、郝苏民、哈斯： 英勇的女坦克手	Хүүхдийн хэвлэлийн хороо 少儿出版社 1957
12	Ж.Жоож нар “Улаан тугийн одон” ³⁴	陈乃雄： 红旗勋章	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 1957
13	Д.Нацагдорж “Учиртай гурван толгой”	诺敏： 戏剧《三座山》	Шинэ урлагийн хэвлэлийн хороо 新文艺出版社 1957
14	Б.Ринчен “Үүрийн туяа”-1 Манжийн талхинд	达基： 曙光第一部 在清朝的奴役下	Ардын утга зохиолын хэвлэлийн хороо 人民文学出版社 1958
15	Б.Ринчен “Үүрийн туяа”-2 Гал усны гашуун зовлон	文西： 曙光第二部 水深火热之中	Ардын утга зохиолын хэвлэлийн хороо 人民文学出版社 1958
16	Д.Нацагдорж “Учиртай гурван толгой”	安柯钦夫： 五幕歌剧三座山	Хятадын ший жүжгийн хэвлэлийн хороо 中国戏剧出版社 1959
17	Ц.Цэдэнжав Ц.Цэдэнжавын сонгомол шүлгүүд	曹都： 策登扎布诗选	Шанхайн урлагийн хэвлэлийн хороо 上海文艺出版社 1959
18	Ч.Ойдов “Зам”	鲁青： 话剧《路》	Хятадын ший жүжгийн хэвлэлийн хороо 中国戏剧出版社 1960
19	Н.Надмид “Залуу жуулчид”	陈乃雄： 少年探险家	Өвөр Монголын Ардын Хэвлэлийн хороо 内蒙古人民出版社 1960
20	Ц.Дамдинсүрэн Ц.Дамдинсүрэнгийн шүлэг зохиолын түүвэр	张玉元： 达木丁苏伦诗文集	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 1961
21	Д.Дашдэндэв “Саруул замдаа”	陈乃雄： 光明之路	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 1961
22	Б.Ринчен “Үүрийн туяа”-3 Байлдаж олсон эх орон	达基： 曙光第三部 在战斗中成长的祖国	Ардын утга зохиолын хэвлэлийн хороо 人民文学出版社 1962
23	Дашзэвэгийн Сэнгээ Уянгын бадгууд ³⁵	陈乃雄： 诗集《深厚的情感》	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 1963
24	“Шагдарын үлгэр”	陈乃雄、道布	Өвөр Монголын Ардын Хэвлэлийн хороо

³² Ч.Лодойдамбын 1950-иад он болон түүнээс өмнө зохиосон ийм зохиол буй эсэхийг нягтлах хэрэгтэй гэж үзнэ.

³³ Дээрхтэй мөн адил

³⁴ Дээрхтэй мөн адил

³⁵ Д.Сэнгээгийн шүлгийн түүврийг “Уянгын бадгууд” гэх цувраа шүлгийн нэрээр нь нэрлэсэн байх магадлалтай гэж үзлээ. Үүнийг нягтлан тогтоох нь зүй.

		沙格德爾的故事	內蒙古人民出版社 1963
25	Д.Нацагдорж нар “Цагаан сар ба хар нулимс”	陈乃雄: 白月和黑泪	Өвөр Монголын Ардын Хэвлэлийн хороо 內蒙古人民出版社 1980
26	Ч.Лодойдамба “Тунгалаг Тамир”	温中和: 清澈的塔米尔河	Өвөр Монголын Ардын Хэвлэлийн хороо 內蒙古人民出版社 1984
27	Б.Лхагвасүрэн Б.Лхагвасүрэнгийн сонгомол шүлгүүд	哈森: 巴·拉哈巴苏荣诗选	Үндэстний хэвлэлийн хороо 民族出版社 2008
28	Д.Нацагдорж нар Монголын уран зохиолын сонгомол- туужийн боть	照日格图: 蒙古国文学经典·小说 卷	Өвөр Монголын Ардын Хэвлэлийн хороо 內蒙古人民出版社 2016
29	Ц.Дамдинсүрэн нар Монголын уран зохиолын сонгомол- шүлэг найргийн боть	哈森: 蒙古国文学经典·诗歌 卷	Өвөр Монголын Ардын Хэвлэлийн хороо 內蒙古人民出版社 2016
30	Г.Аким Тэнгэрийн нохой	姚克成 天狗-藍色蒙古的苍狼 ³⁶	Хөх мөрний уран зохиолын хэвлэлийн хороо 长江文学出版社 2012.7
31	Ордосын Аянга “Манба дацан”	哈森: 《满巴扎仓》	Чунчиний хэвлэлийн хороо 重庆出版社 2014.9
32	Монголын уран зохиолын шилдэг орчуулга, хэвлэлийн төсөл-4 1. Өлзийт (浩·乌力吉图) "Шин Аний үхэл" 2. Бай Жиньшөн (白金声) “Асган жанжин” 3. Ш.Бөхөө (沙·布和) “Хужиртын зэрэглээ” 4. “Уулсаа даган нүүхүүд” 5. “Тархин дэм” 6. “Эрдэнэгуагийн салхи 7. “Дахин хүмүүжил” 8. “Үнэний тэнгэр”	1. 特·胡日查: 《兴安之殇》 2. 伍·甘珠尔扎布 《阿思根将军》 3. 春华 《胡吉日图的迷雾》 4. 海尔汗等: 《游动的群山》 5. 乌吉斯古冷 等 《脑术》 6. 《额尔敦华的风》 7. 《再教育》 8. 《苍天》	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 2016.12, 2017.3
33	Дулаан Монгол Улсын яруу найргийн сонгомол	陈岗龙: 《蒙古国诗选》 ³⁷	Зохиолчдын хэвлэлийн хороо 作家出版社 2019
34	Ордосын Аянга “Тэнгэрт өргөст тор байдаггүй”	哈森: 《天上没有铁丝网》	Орчуулгын ой хэвлэлийн газар 译林出版社 2019. 12
35	Б.Лхагвасүрэн “Сонгомол шүлгийн түүвэр”	哈森: 《巴·拉哈巴苏荣诗选》	Өвөр Монголын Ардын Хэвлэлийн хороо 內蒙古人民出版社 2020.7

³⁶中蒙经典著作互译 60 余载重要成果一览
<https://www.cctss.org/article/headlines/5648>

³⁷ Мөн тэнд

Хүснэгт 2. Монгол уран зохиолыг орчуулан нийтэлсэн Хятадын сэтгүүлийн мэдээ³⁸

Д/д	Зохиолч, зохиолын нэр	Орчуулагч, орчуулгын зохиолын хятад нэр	Сэтгүүлийн нэр, хэвлэсэн он, сар
1	Ш.Гаадамба “Хөдөө талын баясгалан”	色道尔基: 《草原的欢乐》	«Орчуулга» сэтгүүл 《译文》 1956.9
2	Ч.Лхамсүрэн “Ард түмний их урсгал” ³⁹	《人民的洪流》 (小说)	«Орчуулга» сэтгүүл 《译文》 1956.9
3	Д.Нацагдорж “Учиртай гурван толгой”	范均宏:《三座山》	«Жүжгийн зохиол» сэтгүүл 《剧本》 1956.7
4	Д.Нацагдорж “Од”, “Цэнхэрлэн харагдах уул”	卢永: 诗二首《火星》 《远山发着青色》	«Жүжгийн зохиол» сэтгүүл 《剧本》 1957.8
5	М.Гаадамба “Элбэг дээл”	道布:《肥大的皮袄》	«Орчуулга» сэтгүүл 《译文》 1957.9
6	“Өглөө” ⁴⁰	丁师灏:《早晨》	«Ардын уран зохиол» сэтгүүл 《人民文学》 1957.10
7	Д.Нацагдорж “Миний нутаг”	丁师灏:《我的祖国》	«Яруу найраг» сэтгүүл 《诗刊》 1958.9
8	Б.Бааст ⁴¹ “Бороо”	丁师灏:《细雨》	«Яруу найраг» сэтгүүл 《诗刊》 1959.6
9	С.Доржпалам “Энх тайвны гудамж”	丁师灏:《和平街》	«Яруу найраг» сэтгүүл 《诗刊》 1959.6
10	Ч.Чимид “Хамар даваа” ⁴²	丁师灏:《哈木尔达巴山》	«Яруу найраг» сэтгүүл 《诗刊》 1959.6
11	Ц.Гайтав “Лениний үг”	丁师灏:《列宁的话》	«Яруу найраг» сэтгүүл 《诗刊》 1959.6
12	Д.Намдаг “Гайхуулахын учир юунд оршив оо?” ⁴³	丁师灏:《那有什么奇怪》	«Яруу найраг» сэтгүүл 《诗刊》 1959.6
13	Д.Сэнгээ “Салхи тэнгис хоёр”	丁师灏:《风和海》	«Яруу найраг» сэтгүүл 《诗刊》 1959.6
14	Ц.Дамдинсүрэн “Хурга жаалхүү хоёр” ⁴⁴	纲纪:《羊羔和小孩》 (小说)	«Орчуулга» сэтгүүл 《译文》 1958.10
15	С.Дашдооров “Бүргэдийн үхэл” ⁴⁵	丁师灏:《雄鹰之死》 (诗歌)	«Орчуулга» сэтгүүл 《译文》 1958.10

³⁸ МУИС-ийн 2021-2022 оны хичээлийн жилд Магистр, докторын ахисан түвшний “Гадаад хэлний орчуулга” хөтөлбөрийн “Хятад хэлний уран зохиолын орчуулга” хичээлийг сонгон судалсан магистрант Хө Юншюний бие даах ажлаар гүйцэтгэсэн “Монгол уран зохиолыг нийтэлсэн Хятад улсын сэтгүүлийн мэдээний баримт” ажилд үндэслэн уг хүснэгтийг дэлгэрүүлэн зохиов.

³⁹ Хятадын сэтгүүлд хэвлэгдсэн монгол зохиолчдын зохиолын хятад орчуулгыг дурдсан сэтгүүлийн тухайн дугаарыг үзэж дахин нягтлах хэрэгтэй гэж үзнэ.

⁴⁰ Дээрхтэй мөн адил, Н.Банзрагчийн “Өглөө” хэмээх зохиолын орчуулга мөн эсэхийг нягтлах;

⁴¹ Б.Баастын “Бороо” гэдэг зохиол 1958 онд хэвлэгдэж байжээ. Б.Бааст 1953 оноос Монгол-Хятадын найрамдлын өдрүүд болон хоёр орны зохиолчдын эвлэлийн хамтарсан үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцож байсан баримт бий. Иймд энэ зохиолыг Б.Баастын зохиолын орчуулга байх магадлалтай гэж үзэж байна.

⁴² Дээрхтэй мөн адил

⁴³ Д.Намдагийн зохиолтой орчуулгын зохиолын нэр ойролцоо байсан тул энд орууллаа, үүнийг дахин нягтлах хэрэгтэй.

⁴⁴ Дээрхтэй мөн адил

⁴⁵ Дээрхтэй мөн адил, С.Дашдооровын “Бүргэдийн үхэл” хэмээх зохиол 1950-иад онд зохиогдон, бас өөр нэрээр гарч байсан тухай мэдээ буй. Энд Д.Сэнгээгийн зохиол гэж хятад эх дээр байгааг нягтлан, энэ хоёр зохиолчийн хэний зохиол болохыг тодруулах нь зүйд нийцнэ.

16	Ч.Лхамсүрэн “Тэнгис”	乌兰汗:《海》(诗歌) орос хэлээс	«Орчуулга» сэтгүүл 《译文》 1958.10
17	Д.Сэнгээ “Гадаадын сурвалжлагчдад” ⁴⁶	刘伶:《致外国记者》	«Дэлхийн уран зохиол» сэтгүүл 《世界文学》 1959.9
18	Ц.Дамдинсүрэн “Найрын дуу”	图力更:《宴歌》	«Дэлхийн уран зохиол» сэтгүүл 《世界文学》 1959.12
19	Ц.Гайтав “Лениний үг”	邹绛:《列宁的话》 орос хэлээс	«Дэлхийн уран зохиол» сэтгүүл 《世界文学》 1960.4
20	С.Эрдэнэ “Жаргах нас”	史习成:《享福之年》 (小说)	«Дэлхийн уран зохиол» сэтгүүл 《世界文学》 1989.5
21	Ч.Лодойдамба “Хугараагүй ноён нуруу”	史习成:《不断的脊梁》	«Гадаадын уран зохиол» сэтгүүл 《国外文学》 1982.4
22	Ж.Пүрэв “Зүрхний хилэн” ⁴⁷	楚勒特木、吴新英: 《悔恨》	«Гадаадын уран зохиол» сэтгүүл 《国外文学》 1984.3
23	Д.Мягмар “Тээрэмчин”	史习成:《磨面人》	«Гадаадын уран зохиол» сэтгүүл 《国外文学》 1986.1,2
24		倪申源:《过三关》 ⁴⁸	«Гадаадын уран зохиол» сэтгүүл 《国外文学》 1986.4
25	Ц.Дамдинсүрэн “Чемодантай юм” ⁴⁹	楚勒特木、吴新英: 《考验》	«Гадаадын уран зохиол» сэтгүүл 《国外文学》 1988.2
26	В.Сайнцогт (瓦·赛音朝克 图) “Үдэш” ⁵⁰	朵日娜: 《傍晚》	«Үндэстний уран зохиол» сэтгүүл 《民族文学》 2009.7

БНХАУ байгуулагдсанаар Монголын шинэ үеийн уран зохиолыг монгол хэлнээ орчуулах явдал эрс эрчимжжээ. Ялангуяа БНХАУ байгуулагдсаны 3 жилийн ойг тэмдэглэх үеэр буюу 1952 оноос эхлэн уран зохиолын орчуулгыг дэмжих нам засгийн бодлого Монгол, Хятад хоёр оронд аль аль талдаа адил тэнцүү хэмжээнд өрнөсөн нь манай шинэ үеийн уран зохиолыг хятад хэлнээ орчуулах явдлыг эрчимтэй өдөөсөн юм. Тиймдээ ч ойн арга хэмжээний үеэр орчуулах зохиолыг монгол хэлээс нь бус орос хэлнээс дам орчуулж байсан нь тухайн үед монголын уран зохиолыг эх хэлээс нь орчуулах орчуулагч цөөн, үзэл суртлын ажил яаруу давчуу байсныг Фөн Зыкай (丰子凯)、Фөн Илин(丰一吟)、Юй Пин(于平)、Шюн Юаньпин (熊源平) нар орос хэлнээс манай тухайн үеийн нэрд гарч байсан үзэл сурталд тааруулсан үргэлжилсэн үгийн зохиолуудаас түүвэрлэн орчуулж, орчуулгын түүвэр гаргаж байснаар илэрчээ. Эхний үеийн давалгааг эхлүүлснээр монгол эхээс нь орчуулах ажил эрчимтэй хөгжиж иржээ. Орчуулагчдын судалгааг

⁴⁶ Дээрхтэй мөн адил

⁴⁷ Зохиолч Ж.Пүрэвийн зохиолоос энэхүү сэтгүүлд орчуулга нь гарсан он цаг болон орчуулгын зохиолын нэрийг харгалзан үзэж, зохиолчийн “Зүрхний хилэн” романы нэртэй дүйж байна гэж үзлээ, чингэхдээ заавал нягтлууштай.

⁴⁸ Дээрхтэй мөн адил, Бээжингийн их сургуулийн төгсөгч Ни Шэньюань багшийн орчуулга гэдэг нь тодорхой, эх зохиол нь хэний ямар зохиол гэдгийг одоогоор нягтлах боломжгүй ч, цар тахлын дараа сайхан цаг ирэхүйд, эрхэм судлаачдаас Хятад улсад очиж нягтлан шинжлэх боломж гарах буй заа хэмээн найдна.

⁴⁹ Бээжингийн их сургуулийн профессор Ү Шинь-ин багшаас энэ зохиолын орчуулгын тухай лавлахад, өөрийн багш Чүлтэмийн удирдлагаар орчуулж хэвлүүлсэн орчуулга гэдгийг батлан хэлсэн юм. Энэ зохиолын уг нэр болох “Чемодантай юм” нэрийг нь хятад уншигчдад ойлгомжтой болгох үүднээс ‘Сорилго шалгалт’ гэх утгатай хятад нэртэй болгож өөрчилсөн гэдгээ дурсав.

⁵⁰ Дээрхтэй мөн адил

илүү лавшруулан намтар судлалын судалгаа хийх хэрэгтэй юм. Өвөр Монголын Их сургуулийн профессор Чэнь Найшюн (陈乃雄), Түлигөн (Дөлгөөн) (卜·图力更), Дов (道布), Бээжингийн Их сургуулийн профессор Шы Шичөн (史习成), Ни Шэньюань (倪申源), Чүлтэм (楚勒特木), Ү Шинь-ин (吴新英), Өвөр Монголын зохиолчдын эвлэлийн гишүүн Сээдорж (色道尔吉), Анькөчиньфү (Анчинхүү) (安柯钦夫), Номин (诺敏) Норбу (Норов) (诺尔布) зэрэг монгол хэлний судлалд бие сэтгэлээ зориулсан Хятадын хүндтэй судлаач багш, орчуулагч нар байхаас гадна Хятад улсын шинэ үеийн шүлгийн 3 их багшийн нэг, онолч Зөү Жян (邹绛) хүртэл монголын уран зохиолоос 1960-аад онд орчуулж байв. Түүний намтарт “Сүхбаатарын дуу”-г орчуулсан гэж оржээ. Зөү Жян болон Улаанхан (乌兰汗) нар бас орос хэлнээс орчуулсан байх магадлал өндөр юм. Дарамсэнгээ хэмээх Цао Ду болон Сун Линь гэх Цао Ду гэсэн хоёр ижил нэрт монгол үндэстний орчуулагч (曹都) нар байжээ. Энд нэр нь гарч буй нь аль нь болохыг тодруулах хэрэгтэй юм.

Монголын шинэ уран зохиолыг орчуулсан байдлыг хятадын зарим судлаач цаг хугацаагаар үечлэн авч үзэх гэж оролдсон зүйл мэр сэр байдаг ч, орчуулгын байдлыг үзэх юм бол 1953-1963 он хүртэлх 10 жилийн хугацаанд маш эрчтэй орчуулгын ажил өрнөн хөгжсөн байна. Гагцхүү “соёлын хувьсгал”-ын нөлөөгөөр урлаг соёлын харилцаа манай хоёр орны хувьд тасарсан гэдэг ч, үүнээс илүү ЗХУ-ын Хятадтай байгуулсан харилцаандаа 1960-аад оноос эхлүүлсэн хөндий харилцаа нь БНХАУ, ЗХУ-ын харилцаа төдийгүй БНМАУ, БНХАУ-ын харилцаанд гүнзгий нөлөөгөө тусгажээ. Үүнээс хойш монголын уран зохиолыг дорвитой орчуулсан байдал өнөө хэр ажиглагдахгүй байна гэж үзэхээр байна. 1980-аад оноос уран зохиолын орчуулгыг хийж эхэлсэн ч, хэдэн жилд ганц хоёр уран зохиол орчуулж байгааг орчуулгын хөгжил гэхэд хэцүү, зарим зохиолыг орчуулсан ч, зохиолын нэг хоёр бүлгийг орчуулсан байх юм. Ийм нөхцөлд орчуулгын хөгжлийг үе шатлан ангилахад одоогоор эртдэх мэт.

БНХАУ-д монгол уран зохиолын орчуулга хийх үйл явц нь хоёр чиглэлээр өрнөж байгаа хандлагыг харин онцлууштай. Нэг нь Монгол улсын зохиолчдын зохиолыг хоёр орны соёлын харилцааны нэг чиглэл болгож орчуулж байгаа бол нөгөө нь Өвөр Монголын зохиолчдын монгол хэлээр туурвисан зохиолыг хятад хэлд орчуулж байгаа чиглэл бөгөөд үүнийг цөөнх үндэстний уран зохиолын орчуулга гэж үздэг. Үүний нэг жишээ нь Ц.Цолмон, Дорнотэнгэр, Хайрхан, Дулаан, Саранцэцэг, Л.Чулуунбаатар, М.Цэдэнбал, Р.Цэцэнцогт нарын яруу найргаас түүвэрлэн орчуулж гаргасан “Уулсаа даган нүүхүйд” орчуулгын түүвэр бол Өвөр Монголын шилдэг яруу найргийн орчуулга болно. Энэ бол Монголын уран зохиолын шилдэг бүтээлийн орчуулга, хэвлэлийн төсөл-4-т багтсан 8 номын нэг юм. Чингэхээр цуврал орчуулгын цөөнгүй төсөл хэрэгжиж байгаа нь тодорхой байна.

Хятад улсын Үндэсний хэлний орчуулгын товчооны орчуулагч Хасан Ордосын Аянгын “Манба дацан”, “Тэнгэрт өргөст тор байдаггүй” үргэлжилсэн үгийн зохиол орчуулснаас гадна яруу найрагч Б.Лхагвасүрэнгийн 60 шүлгийг сонгон авч хятад хэлнээ орчуулж, 2008 онд анх хэвлүүлсэн байна. Улмаар 2020 онд дахин нэмж 100 шүлэгтэйгээр “Сонгомол шүлгийн түүвэр” хэвлүүлжээ. Өвөр Монголын Орчуулагчдын нийгэмлэгээс 2011 оноос эхлэн өнөөг хүртэл 5, 5 жилийн төлөвлөгөөтэйгээр монгол уран зохиолыг хятад хэлнээ орчуулан хэвлэх ажлыг шат дараатай цогц байдлаар хийж байна. Эхний таван жилд 21 роман, 44 тууж, 72 өгүүллэг, 36 найруулал, 18 яруу найрагчийн 317 шүлгийг хятад хэлд орчуулсан бол хоёрдугаар таван жилд нийт 10 боть 547 бүтээлийг орчуулан⁵¹ тархаажээ. Энэхүү бүтээлч ажлаар монгол уран зохиолыг олон сая уншигчтай хятадын зах зээлд толилуулснаас гадна, хятад хэлээр дамжуулан, гадаадын

⁵¹内蒙古翻译家协会：精心打造品牌工程 推进翻译事业发展
http://www.imflac.org.cn/zx_sheyings/2908.html

уншигчдад хүрэх боломжийг олгож, Хятад улсын дотоодын шагналт бүтээл олноор гарч байгаагаас гадна, гадаадын уншигч, орчуулагчдын анхаарлыг татан, эхнээсээ англи зэрэг гадаад хэлэнд орчуулагдаж эхэлсэн⁵² байна.

Манай улсад хятадын орчин үеийн уран зохиолыг орчуулан нийтлэх ажил сүүлийн жилүүдэд “Бүс ба Зам” санаачилгын хүрээнд хятадын талын идэвхтэй дэмжлэгтэйгээр өрнөж, орчуулгын олон ном хэвлэгдэн гарсан юм. Үүнтэй харьцуулахад монгол уран зохиол хятад хэлээр орчуулах ажил тэнцвэргүй цөөн байгаа гэдгийг хэлэх нь зүйтэй. 2022 онд МУИС-д Б.Гэгээнхүү “Монголын орчин үеийн уран зохиол БНХАУ-ын уншигчдын хүртээл болсныг шинжлэх нь” (1990-2010) сэдвээр магистрын зэрэг хамгаалав. Түүний үзсэнээр дурдсан хугацаанд хоёрхон шүлгийн түүвэр гарсан⁵³ гэжээ. Энэ талд хоёр орны соёлын болон орчуулгын салбарынхан хүчин зүтгэж, ялангуяа Монголын уран зохиолын орчуулгаар дамжуулан өөрийн орны соёлыг гадагшаа дэлгэрүүлэх явдал чухал болохыг энд цохон тэмдэглэсү.

Энэхүү өгүүлэлд монгол уран зохиолыг хятад хэлнээ орчуулагдсан байдлыг бүртгэн, нэгтгэхийг хичээлээ. Энд ороогүй монгол уран зохиолын хятад орчуулгын зохиол байх нь мэдээж бөгөөд цаашид энэ бүртгэл улам баяжин нэмэгдэх буй заа.

Дүгнэлт

1. Монголчуудын уран зохиолоос хятад хэлнээ Хүннүгийн үеэс орчуулж эхэлсэн гэж үзэх үндэслэл бий.
2. Монголын нууц товчооны хятад орчуулга бол монгол уран зохиолын орчуулгын дундад зууны үеийн төлөөлөл болно.
3. БНХАУ байгуулагдсанаас хойш Монголын шинэ үеийн уран зохиолоос идэвхтэй орчуулж байсан нь Монголд хятадын уран зохиолыг олноор орчуулж байсан үетэй давхцаж байсны дээр монгол уран зохиолыг хятад хэлэнд орчуулан түгээж байсан оргил үе байжээ.
4. XX, XXI зуунд монголын уран зохиолыг хятад хэлнээ орчуулах явдал тасраагүй үргэлжилж байна.

Abstract: The process of translating mongolian literature into chinese probably began even in Huns'(Xiongnu)s time. During the Yuan Dynasty, translation work was actively carried out, and a translation committee was established. One of the clear examples of Mongolian literature being translated into Chinese is the Chinese translation of the Secret History of Mongols. In modern time the New Mongolian literature was translated into Chinese since the middle of 20th century. The translation works continue in the 21st century, the translation work of Mongolian literature has been relatively active in recent years within the framework of the policy of supporting the translation of mongolian literature (it means literature of minority ethnic groups) in Inner Mongolia.

⁵² "Манба дацан" роман нь "Үндэсний (Хятад улсын) 100 шилдэг номын үндэсний 3-р каталог"-д сонгогдсон бөгөөд энэхүү романы хятад хэлний орчуулгын хувилбарыг Чунчиний хэвлэлийн групп хэвлэжээ. Мөн үүнийг Жим Вилтон англи хэлнээ хөрвүүлж, Британийн Аврора Пресст хэвлүүлсэн нь уншигчдын таашаалд хүрсэн зохиол болсон гэжээ.

⁵³ Б.Гэгээнхүү “Монголын орчин үеийн уран зохиол БНХАУ-ын уншигчдын хүртээл болсныг шинжлэх нь” (1990-2010), Хэл бичгийн ухааны магистрын зэрэг горилсон бүтээл, МУИС, ШУС, ХУС, Утга зохиол, урлаг судлалын тэнхим, 67-р тал.

Номзүй

Монгол хэлээр:

- 1952-1962 онд орчуулагдсан Хятад өгүүллэгийн түүвэр, I, II боть, Улаанбаатар, 2019.
- Гэгээнхүү.Б “Монголын орчин үеийн уран зохиол БНХАУ-ын уншигчдын хүртээл болсныг шинжлэх нь” (1990-2010), Хэл бичгийн ухааны магистрын зэрэг горилсон бүтээл, МУИС, ШУС, ХУС, Утга зохиол, урлаг судлалын тэнхим.
- Маналжав Лувсанвандангийн, “Монголын нууц товчоон” анх ямар бичгээр байсан тухай асуудалд, “МНТ”-ны хэлний судалгаа”, Улаанбаатар, 2017 он.
- Эгшиг Таргуд Шагдарсүрэнгийн, Хятадын сонгодог зохиолын орчуулга, хэлний онцлог, Боловсролын докторын зэрэг горилсон зохиол, Улаанбаатар, 2000 он.
- Эгшиг.Ш *Хятад хэлээр уламжилсан зарим монгол шүлгийн орчуулга*, Орчуулах эрдэм (3), Олон улсын эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл, Улаанбаатар, 2011.05 сар, 148-167-р тал.

Англи хэлээр:

- Bu He, Ch.2. The development of cultural relations between the MPR and PRC in the early stage (1949-1953), In the name of proletarian internationalism: Cultural Relations between the Mongolian People's Republic and the People's Republic of China (1949-1967), Dissertation for the degree of Ph.D, Ulaanbaatar, 2022, p.51 (давхар эшилбэл, ГХТА, Ф-5, Д-2, ХН-87, тал.62)
- Jeong Su-il, *Steppe Road, The heart of northern eurasian nomadic civilization*, Гадаад хэл, соёл судлал, 2019, No.507(23) 7-11-р тал.
- Halliday, M.A.K. 1959 “The language of the Chinese ‘Secret History of the Mongols’”. *Philological society publication*: 17, 1959.

Хятад хэлээр:

- 王萌, 蒙古国现代文学中译本中存在的问题----以产篇小说《清澈的塔米尔河》为例, 内蒙古师范大学学报(哲学社会科学版) 2010年1月第39卷第一期 (Journal of Inner Mongolia Normal University (Philosophy & Social Science), Jan.2010, Vol.39 No.1.

Цахим эх сурвалж:

内蒙古翻译家协会: 精心打造品牌工程 推进翻译事业发展
http://www.imflac.org.cn/zx_sheying/2908.html

中蒙经典著作互译 60 余载重要成果一览

<https://www.cctss.org/article/headlines/5648>